

DISCURSUL IDENTITAR – SUPT PENTRU DEPĂȘIREA DERUTEI IDENTITARE

Silvia GROSSU,

Universitatea de Stat din Moldova

În contextul reorientării țării noastre către valorile comunității europene multiculturale, identitatea națională necesită o nouă abordare, ceea ce reclamă o intensificare a demersului de recuperare a istoriei noastre. În ultimele două secole, discursul identitar al locuitorilor din spațiul pruto-nistean a fost reprimat, iar reperatele de legitimare identitară au fost mult timp falsificate, deformate sau substituite. Chiar și după destrămarea imperiului sovietic și înființarea statului suveran Republica Moldova, confuzia identitară în spațiul geografic pruto-nistean persistă și a fost mult timp alimentată ideologic.

Prezentul studiu, axat pe discursul identitar promovat constant de ierarhul cărturar, indiferent de circumstanțele neprielnice acestui demers, propune mostre de analiză și formate ale platformelor de consens, elaborate în baza discursului său constant perpetuat pentru consolidarea reperelor identitare ale românilor din Basarabia, care ar putea fi utile în contextul geopolitic dificil în care se află în prezent Republica Moldova.

Cuvinte-cheie: *discursul epidictic, discursul identitar, reperate de legitimare identitară, opera Mitropolitului Gurie, deruta identitară, strategii discursive.*

IDENTITY DISCOURSE - SUPPORT FOR OVERCOMING IDENTITY CONFUSION

In the context of Moldova's reorientation towards the values of the multicultural European community, national identity requires a new approach. Over the past two centuries, the identity discourse in the Prut-Dniester region has been suppressed, with legitimization references distorted, falsified, and substituted. Consequently, the collective memory, a nation's intangible treasure and backbone, remains damaged and mutilated in crucial segments. Even after the disintegration of the Soviet empire and the establishment of the Republic of Moldova, identity uncertainty persists among Romanians, the predominant population. The identity discourse has yet to be correctly perceived, understood and at least accepted, if not assumed.

Through this study, focused on the identity discourse constantly promoted by Metropolitan Gurie, we propose samples of analysis and formats of consensus platforms, elaborated based on his perpetuated discourse for the consolidation of the identity landmarks of Romanians in Bessarabia, which could be useful in the challenging geo-political context currently faced by the country.

Keywords: *epideictic discourse, identity discourse, identity confusion, Metropolitan Gurie's work, identity confusion, discursive strategies.*

Introducere

În contextul reorientării țării noastre spre valorile comunității europene multiculturale, identitatea națională necesită un reviriment în abordare, care impune intensificarea demersului recuperatoriu al istoriei noastre. În ultimele două secole discursul identitar al locuitorilor din spațiul pruto-nistean a fost reprimat, iar reperatele de legitimare identitară mult timp au fost falsificate, deformate, substituite sau chiar strivite. În consecință, memoria colectivă, care constituie tezaurul imaterial al unei națiuni și coloana sa vertebrală, a rămas deteriorată și mutilată pe unele segmente esențiale. Actualmente ea este în proces de reabilitare, însă acest proces se arată a fi îndelungat și dificil. Discursul identitar al românilor din Republica Moldova, care constituie majoritatea covârșitoare a populației, mai stă sub semnul incertitudinii și al îndoielii. Chiar și după desprinderea de imperiul sovietic și constituirea statului suveran Republica Moldova, deruta identitară în arealul geografic pruto-nistean persistă, fiind lung timp alimentată ideologic. Pentru o mare parte din populație discursul identitar mai urmează a fi corect perceput, înțeles și, cel puțin, acceptat, dacă nu asumat. Pentru a găsi căi de ameliorare a situației, în contextul derivei/

derutei identitare a concetățenilor noștri, am apelat la modele de discurs retoric din perioade similare – de maximă incertitudine identitară. Prima jumătate a secolului al XX-lea ne-a oferit mai multe analogii contextuale de abordare și exemple de depășire a acestui fenomen și de reanimare a memoriei colective edificatoare pentru identitatea națională. Modelul de discurs identitar, oferit de frunțașii vieții naționale din Basarabia în primele decenii ale secolului al XX-lea, s-ar justifica și în actualul context.

În prezentul studiu am abordat, prin optica discursului identitar, opera și activitatea Mitropolitului Gurie (Grosu), care a influențat revirimentul național din Basarabia în prima jumătate a sec. al XX-lea. Am estimat ponderea reperelor valorice ale discursului identitar al ierarhului-cărturar în cadrul mai larg al rolului Bisericii Ortodoxe din Basarabia în procesul de deșteptare națională. Cercetarea și-a propus să demonstreze că personalitatea Mitropolitului Gurie Grosu întrunește condițiile exponențiale de bază ale revirimentului național din Basarabia în circumstanțele social-politice din perioada cercetată și corespunde rigorilor de analiză a discursului identitar cu referire la calitatea de emitent.

Context

Necesitatea preconizatului studiu a fost determinată de insuficiența, iar pe unele segmente, de lipsa strategiilor discursive pe dimensiunea identitară în cercetarea istoriei Bisericii din Basarabia și a absenței strategiilor discursive pe dimensiunea identitară. Această nouă paradigmă a discursului identitar pe dimensiunile îngemănate ale Ortodoxiei și spiritului național, proiectată într-o altă realitate – de actualitate, ar aduce un spor de claritate în evoluția conștiinței naționale în derivă a concetățenilor noștri. Dar această linie de cercetare ar constitui doar un segment dintr-un extins proiect național.

Material și metodă

Gurie Grosu – itinerar

Traseul existențial al lui Gheorghe (Gurie) Grosu (1877-1943) s-a configurat într-un spațiu încărcat de o istorie tulbură, învălmășită de revoluții, războaie, dărâmare de entități statale, considerate dacă nu veșnice, atunci statornice și de neclintit, și, în consecință, mișcări naționale tectonice. Activitatea desfășurată de ieromonahul și apoi ierarhul Gurie a fost una bogată și îndelungată, durând practic toată viața lui și desfășurându-se pe diverse paliere ale misionarismului, slujirii liturgice, implicării culturale și administrației bisericii. Despre cele două segmente de parcurs – până la 1917 și după – Mitropolitul Nestor Vornicescu afirma: „După prima perioadă de bogată strădanie cărturărească acum avem în față a doua perioadă pilduitoare, care începe din anul 1917, cu aceleași roade bogate...” [1, p. 7], iar reputatul istoric Nicolae Iorga remarca într-un context dificil pentru imaginea de patriot și vrednic ierarh: „Mitropolitul Gurie este unul dintre cei mai cărturari ierarhi pe care i-a avut Basarabia vreodată, pe ai cărui umeri a stat întreaga luptă pentru limba română în Basarabia” [2].

Contextul revoluționar al anului 1905 readuce la ordinea zilei în Basarabia problemele identitare mai vechi, care căpătaseră șanse de izbândă în virtutea libertăților proclamate de autorități prin Manifestul din 17 octombrie. Alături de alți clerici basarabeni, ieromonahul misionar Gurie Grosu insistă asupra revendicărilor expuse la Adunarea eparhială din ianuarie 1905 – introducerea limbii române (numită în condițiile Rusiei țariste „moldovenească”) în procesul de instruire și în cel liturgic, redeschiderea Tipografiei Eparhiale pentru tipărirea de cărți liturgice în limba română și altor tipărituri necesare în munca misionară, editarea unor publicații periodice în limba română. Și, într-adevăr, peste un an, pe 26 octombrie 1906, grație eforturilor conjugate ale ieromonahulului Gurie și colegilor săi, este redeschisă Tipografia Eparhială, limba maternă este acceptată la Seminarul Teologic și la Școala Eparhială (cu statut de disciplină facultativă), iar în ianuarie 1908 vede lumina zilei primul „jurnal bisericesc” în limba română – „Luminătorul” (1908-1944).

În calitate de inițiator al activităților culturale din Basarabia în timpul administrației imperiale, el a fost promotorul ardent al așa-numitului „iluminism cultural-național”, care se regăsea în sintagma „școală și biserică”. Convingerea fermă că doar iluminarea prin școală, anume instruirea în limba maternă este calea viabilă spre propășire nu l-a părăsit niciodată pe Gurie Grosu, astfel că eforturile sale au fost canalizate pe acest fâgaș al „scoaterii din întunericul neștiinței de carte” a pământenilor săi. Pe dimen-

siunea cultural-formativă a operei lui Gurie Grosu se înscrie preocuparea constantă pentru fortificarea spiritului de patriotism al semenilor săi. „În noua tipografie, Gurie a contribuit substanțial la editarea principalelor cărți necesare pentru reintroducerea limbii române în cult și în școală (în anii 1907-1908): „Ceaslovul”, „Psaltirea”, „Trebnicul Mare”, „Evanghelia”, „Viețile Sfinților”, „Bucoavna moldovenească”, „Cartea de învățătură despre legea lui Dumnezeu” și „Cartea de citire cu elemente de gramatica moldovenească” [3, p. 87]. De asemenea, în calitate de misionar, apoi și de redactor-fondator al revistei „Luminătorul” a venit în contact cu mulți preoți din provincie, îndemnându-i prin tot ce fac să contribuie „la luminarea poporanilor”, consolidând astfel frăția preoțească în jurul unui nucleu național – de carte și valori în limba-mamă, adunând astfel bruma intelectuală a clerului și dându-i prin revistă un impuls edificator constant, de durată.

Anii 1908-1909 sunt rodnici și pe tărâmul pedagogic – ieromonahul Gurie elaborează și editează primele sale manuale: „Cartea de învățătură despre legea lui Dumnezeu” (1908) și „Bucoavna moldovenească” (1909). Deși promovată în cadrul legal, activitatea lui Gurie Grosu pe tărâm național (românesc), religios și cultural, a fost calificată de autoritățile țariste ca fiind „separatism” față de Rusia, iar drept urmare Arhimandritul Gurie a fost îndepărtat de Basarabia și trimis într-o mănăstire din Smolensk. În 1910, la 20 februarie, este numit director al Școlii Normale Bisericești din Alexandrovsk-Grușevsk. În 1914, în incinta școlii a fost amplasat un spital militar pentru ostașii răniți în luptele Primului Război Mondial. Arhimandritul Gurie are ocazia de a discuta cu soldații basarabeni și a le alina suferințele. Războiul lumii schimbă situația, influențând și destinul lui Gurie Grosu, care în decembrie demisionează pentru a veni mai aproape de Basarabia. Este numit director la Școală Normală (spirituală) din localitatea Șamovka¹, situată în gubernia Herson, de unde drumul spre Basarabia devine mai accesibil [4, p. 16]. În perioada exilului continuă să studieze istoria națională. Elaborează, în baza manuscriselor starețului Andronic [5] și a însemnărilor de pe documentele arhivelor de la mănăstire, lucrarea „История Ново-Нямецкого Свято-Вознесенского монастыря” [6] (*Istoria Mănăstirii Sfintei Înălțări a Domnului Noul-Neamț*, care se tipărește în limba rusă la Tipografia Eparhială din Chișinău. Varianta în limba română, care aparține traducătorului Igor Grosu, a apărut relativ recent, în volumul II al trilogiei „Mitropolitul Gurie – opera zidită în destinul Basarabiei” [7, pp. 31-123]. În anul 1910 tot la Tipografia Eparhială apare „Cartea de citire cu științe din gramatica moldovenească”, al treilea manual cu caractere chirilice, scos și el pe cheltuială proprie. Nu încetează colaborarea cu revista „Luminătorul”, activitate ilustrată în „Lista materialelor semnate de Mitropolitul Gurie (Grosu) și cele cu referire la activitatea sa, publicate în revista „Luminătorul” [8, pp. 48-61].

Rezumativ, parcursul până la 1918 a lui Gurie Grosu este redat de către cercetătoarea Elena Chiaburu astfel: „Concomitent cu tipărirea cărților, Gurie a desfășurat și o bogată activitate publicistică, alături de alți mari intelectuali și patrioți basarabeni, ce a reaprins curentul național în stânga Prutului. A susținut fondarea primului ziar în limba română numit „Basarabia”, între anii 1906-1907, după care a scos o revistă devenită ulterior extrem de importantă pentru viața culturală din Basarabia, „Luminătorul”, care a apărut din 1908 până în 1944. Reacția autorităților țariste la activitatea cu sens național românesc a lui Gurie a fost dură: în 1909 a fost exilat în gubernia Smolensk, de unde s-a întors imediat după Revoluția din februarie 1917, chemat de liderii mișcării naționale care aveau nevoie de un reprezentant recunoscut în rândul clerului. Militant activ pentru Unire, el a fost unul dintre fondatorii Partidului Național Moldovenesc și fiind unul dintre puținii preoți cărturari care puteau liturghisi în limba română, a binecuvântat deschiderea primului parlament al Basarabiei, la 21 noiembrie 1917” [3, pp. 89]. Astfel, Gurie Grosu a fost primul pe lista clerului care a semnat, la 11 decembrie 1917, „Declarația Uniunii Clericilor Moldoveni din Chișinău despre starea bisericii în Republica Moldovenească”, document prin care se revendica autonomia Bisericii din Basarabia, în frunte cu un Sobor bisericesc local și un ierarh moldovean [9, pp. 5-16]. Tot în decembrie 1917, atunci când se formează primul guvern al Republicii Moldovenești, Arhimandritul Gurie este ales de Sfatul

¹ Șamovka (în unele surse – Samovka): localitatea respectivă, din regiunea Donului, nu mai există pe hartă, deoarece în perioada sovietică, extinzându-se extragerile de cărbune la minele din regiunea Donbas, ea a fost asimilată de orașelul minier Pervomaisk.

Țării la postul de Subsecretar de Stat la Ministerul de Justiție, pentru conducerea și îndrumarea cultelor basarabene, funcție pe care a deținut-o până când Consiliul de Directori, adică Guvernul Basarabiei, a fost dizolvat prin decizia Sfatului Țării de unire necondiționată cu România.

Imagine generatoare de respect

Fascinanta forță de seducție patriotică a Mitropolitului, cu care anima spiritul național în Basarabia, devine mobilizatoare în mediul ecleziastic, astfel că în congresele eparhiale din tumultuosul 1917, vocea lui a fost nu doar auzită, ci ascultată și urmată. După Marea Unire – în multitudinea de activități și implicări plene în calitatea de arhiepiscop, atunci când inițiasă și gestiona un complicat și controversat proces de reformare a bisericii din Basarabia, discursul său era determinant pentru evoluția provinciei. În noul context politic de după Unire, activitatea exarhicească a viitorului Mitropolit al Basarabiei a avut un start neobișnuit și neașteptat pentru un ieromonah, misionar al Eparhiei Chișinău, Arhimandrit din 1909: pe 4 iulie 1918 a fost ales de Sf. Sinod din București, și la 15 iulie, la Iași, hirotonit episcop vicar cu titlul de Botoșăneanul și cu titlul oficial Arhiereul Gurie, vicar al Mitropoliei Moldovei. În 1919 a fost numit arhiereu-vicar al Arhiepiscopiei Chișinăului și Hotinului (cu titlul „de Bălți”). Primele activități în această nouă calitate au fost vizitele canonice în județele Bălți, Soroca și Hotin, prilejuri cu care predica și hirotonisea preoți în parohiile rămase fără păstori din cauza războiului ori din alte motive. Acest spirit de slujire jertfelnică nu l-a părăsit până la sfârșitul vieții. Dar și onestitatea și generozitatea sa în calitate de arhiepiscop i-au creat de la început o aureolă de ierarh smerit: „Gurie a fost un arhiereu curat la suflet și cinstit; el nici n-a cugetat măcar să ia mită la hirotonii de la candidați sau la transferări, cum se mai petrecea pe alocuri în Biserica noastră; el repeta și pentru călăuzirea altora „în dar ați luat hirotonia de arhiereu, în dar să dați hirotonia mai departe” [10, p. 887].

Așadar, activitatea prodigioasă în cadrul „Frățimii Nașterii lui Hristos”, evenimente magistrale pentru edificarea patrimoniului cultural al Basarabiei – redeschiderea Tipografiei eparhiale (1906), deschiderea primei instituții de învățământ superior în Basarabia (Facultatea de Teologie, 1926) – au fost marcante pentru cultura românească din Basarabia. „Numeroase societăți ale clerului sau studenților-teologi (Asociația Cultural-istorică „Nicolae Milescu”, Societatea culturală „Petru Movilă”), în cea mai mare parte, datorau largă activitate culturală îndemnurilor și susținerii chiriarhale: conferințele, cursurile serale, concertele contribuiau la ridicarea nivelului cultural al provinciei. În afară de societățile de caritate, se remarcă și alte activități sau gesturi filantropice cotidiene ale Î.P.S. Gurie”, consideră cercetătoarea Maria Danilov [11, p. 15].

La 20 februarie 1920, la Chișinău, a fost ales de către Congresul Eparhial al Preoților și Mirenilor din Basarabia în fruntea Arhiepiscopiei Chișinăului și Hotinului. Urmează o amplă activitate de organizare, de monitorizare a metamorfozelor care se impuneau: vizite canonice în diverse localități ale Basarabiei, hirotonii de preoți și diaconi, redactarea și publicarea de studii în domeniul istoriei, religiei, culturii, dar și rostirea de alocuțiuni, predici, pastorale cu explicații și lămuriri de situații. În acest context deloc calm, Arhiepiscopul Gurie Grosu a monitorizat atent procesul de instruire teologică, iar în forurile superioare a pledat insistent pentru deschiderea unei Academii de Teologie la Chișinău. Problema s-a discutat de mai multe ori la Adunările Eparhiale, a fost constituită o echipă, care a reușit să elaboreze conceptul primei instituții de învățământ superior în Basarabia, să întocmească un plan de implementare a proiectului, cu program pe etape, cu devize de cheltuieli de organizare și de întreținere [8, pp. 230-235]. Dar abia peste cinci ani, la 8 noiembrie 1926, a fost întemeiată Facultatea, nu Academia, ca o extensie a Universității „A.I. Cuza” din Iași [12].

Chiriarhul a binecuvântat inaugurarea cursurilor la Facultatea de Teologie din Chișinău, spunând între altele: „Facultatea de Teologie va fi un izvor de sentimente patriotice, din care adăpându-se studenții moldoveni dintre Prut și Nistru se vor contopi sufletește cu neamul întreg de pretutindeni și se vor elibera de nuanțele străinismului, care se mai simt vibrând în mișcările, vorbele și gândirea lor” [13, p. 12]. Înființarea primei instituții de învățământ superior din Basarabia a constituit și un semn al încrederii, al recunoașterii meritelor Seminarului Teologic din Chișinău, al activității didactice a profesorilor din Basarabia [14, p. 162].

Prin „Legea de organizare a Bisericii Ortodoxe Române” și noul Statut Bisericesc din 1925, Arhiepiscopia Chișinăului a fost ridicată la rangul de Mitropolie. La 6 mai 1925 Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a înființat formal Mitropolia Basarabiei, care își va căpăta statutul corespunzător abia la 28 aprilie 1928, odată cu ridicarea lui Gurie Grosu la rangul de Mitropolit. Astfel, prin înființarea Mitropoliei Basarabiei, clerul și poporul ortodox din această parte a țării au fost puși pe picior de egalitate cu tot clerul și credincioșii ortodocși din celelalte provincii, iar Gurie Grosu a intrat în istorie cu titulatura de primul Mitropolit de origine română al Bisericii basarabene.

Evenimentul a fost reflectat pe larg în presa timpului, revista „Luminătorul” dedicându-i integral numărul din mai 1928 [15]. Pe parcursul a circa 20 de ani de demnități arhieresti, Mitropolitul Gurie și-a continuat activitatea teologică multilaterală, s-a implicat activ în viața spirituală a Basarabiei, promovând cultura, credința, patriotismul românesc, dând dovadă de corectitudine în tot ceea ce făcea. Prin investirea în scaunul mitropolitan, rolul său de catalizator al vieții naționale sporește, astfel că Mitropolitul Gurie și-a creat, în timp, o imagine generatoare de respect datorită, în principal, calităților sale de cărturar dedicat și de păstor luminat, de organizator al Bisericii basarabene, de promotor al valorilor de patrimoniu spiritual și tradițional al românilor din Basarabia. Discursul identitar al acestei multitudini de activități instructiv-culturalizatoare ale Mitropolitului Gurie constituie o valoare încă greu de estimat pentru istoria noastră și necesită implicare de forțe investigative noi. În anul 1936 se pune capăt tuturor acestor activități chiriarihale, prin demararea unei anchete în Eparhia Chișinău cu tentă vădită ca Gurie Grosu să fie destituit din înalta demnitate arhierescă.

Discursul identitar al Mitropolitului Gurie

Așa cum deja am constatat, în virtutea coeziunii interdisciplinare a retoricii și teoriei argumentării, fondatorii neoreticii – Chaïm Perelman, Lucie Olbrechts-Tyteca [16] și Stephen Toulmin [17] au consolidat dimensiunea pragmatică a retoricii, în special, și, prin teoria argumentării, a științelor comunicării, în general. Discursul epidictic, centrat pe valoare, folosește toată bogăția și măreția artei oratorice, având și o funcție socială și civică, întrucât întărește normele moralității publice. Deoarece în literatura de specialitate, instrumentarul de analiză, anume discursul identitar, nu avea un cadru conceptual clar pentru perioada cercetată, am stabilit arealul în care el s-ar regăsi ca tip sau specie. Am dedus că el este parte indispensabilă a genului epidictic, *alias* elocința epidictică, consacrată în antichitate. Am cercetat sursele disponibile și contribuțiile principale la temă, pentru a clarifica situația actuală și gradul de cercetare, dar mai ales, modalitățile de aplicare a acestui discurs. Astfel, am oferit o privire retrospectivă asupra discursului epidictic, elaborând în baza surselor evaluate un concept limpede al discursului epidictic actual. Elementele definiției ale genului se regăsesc, indubitabil, în toate speciile, respectiv, discursul identitar ca specie de epidictic reflectă, în linii generale, toate caracteristicile de gen. Conturând cadrul de concept al discursului identitar prin prisma cercetărilor neoretice [18], am resitua conceptul discursului identitar în terenul actual al comunicării publice, am stabilit că acesta constituie elementul de bază în noua paradigmă a științelor comunicării. Determinând metodologia și instrumentarul cu care aveam de operat investigarea propriu-zisă, am cercetat opera și activitatea Mitropolitului Gurie (Grosu) pentru a identifica și verifica corespondența elementelor de concept, evaluând pas cu pas: a) calitatea de *emitent* a ierarhului; b) *axa de valori* promovată de emitent pe două dimensiuni inseparabile; c) *contextul social-politic*, care determina d) *situațiile retorice* și e) *momentele rostirii* discursului în fața sau pentru f) un *destinatar* determinat sau cunoscut. Astfel, am stabilit valorile și principiile morale ale personalității, iar prin metoda sintetică, contextul social-politic – caracteristicile comunității ortodoxe din Basarabia, statutul și specificul instituției ecleziastice, determinate de contextele a două perioade distincte: cea din primele decenii ale secolului al XX-lea, până la 1917, și cea de-a doua, de după anul 1918, până la trecerea din viață a Mitropolitului, în anul 1943. Analiza discursului identitar al Mitropolitului Gurie va combina caracteristicile noi, care determină lărgirea conceptului de gen epidictic și va concretiza elementele definiției ale discursului identitar, completat în permanență cu alte elemente relevante.

Investigarea polivalentă a operei și activității Mitropolitului Gurie ne-a permis evaluarea contextelor receptării operei lui Gurie Grosu ca demers identitar național și confesional. De asemenea am identificat condițiile specifice de promovare a discursului identitar în Basarabia în două etape cronologic distincte: în

perioada de până la 1917 și în perioada interbelică, am stabilit setul de valori ale celor două axe pe care a fost edificat discursul identitar al ierarhului Gurie. Am dedus gradul impactului discursului identitar asupra procesului de sincronizare a Basarabiei cu România. Prin urmare, am valorificat opera și activitatea Mitropolitului Gurie într-un mod neutilizat până acum – cel al discursului identitar pe domenii îngemănate: național și ortodox, demonstrând unitatea de valori, care are menirea să depășească fragmentarea abordărilor, definițiilor și evaluărilor. Analizând opera lui Gurie Grosu (ca studiu de caz) prin această nouă optică, am conferit cercetării caracter interdisciplinar, am obținut o viziune generală și nouă asupra fenomenului identitar, am elaborat modele de formate general-aplicative pe domenii diverse ale științelor comunicării, științelor politice, pentru a cuprinde și extinde diferitele teorii și cadre cunoscute ale identității în contextul mondializării. Considerăm general-aplicabile formatele platformelor de consens, fără de care nici un proces de comunicare edificator nu poate demara și nici un fel de dezbateri sau tratative nu sunt posibile.

Atât temeiul documentar privitor la realitățile Basarabiei din prima jumătate a sec. al XX-lea, cât și activitatea polyvalentă a lui Gurie Grosu în această perioadă ne-au sugerat căi pentru prezenta cercetare. Așadar, am stabilit că discursul identitar constituie dimensiunea dominantă a operei lui Gurie Grosu, iar traseul său profesional ne oferă dovezi de competențe și performanțe pe două direcții alăturate: cea a Ortodoxiei și cea a revirimentului național al basarabenilor. Itinerarul Mitropolitului Gurie, analizat în diverse ipostaze, constituie dovada vredniciei creștine și a patriotismului românesc, astfel că și din perspectiva promovării și consolidării reperelor de unitate spirituală, națională și culturală a românilor prin Biserică Ortodoxă, personalitatea ierarhului Gurie este cea mai reprezentativă și relevantă pentru Basarabia. Figura Mitropolitului Gurie este proeminentă printre cele ale fruntașilor mișcării de revigorare național-culturală din Basarabia. Rezultatele cercetării noastre se înscriu în actualul proces de reconsiderare a moștenirii cultural-naționale și constituie o contribuție documentată la definirea identitară, de utilitate pentru reconfigurarea memoriei culturale, imanentă noilor perspective de dezvoltare a Republicii Moldova.

Schimbările radicale din procesul educativ-formativ, pe care autoritățile sovietice din RSSM le impuneau pe dimensiunea cognoscibilității reperelor de legitimare identitară, sunt încă dificil de depășit, deoarece trei-patru generații la rând au fost înstrăinate de rădăcinile lor firești: prin instruire, prin propagandă perpetuă, prin constrângere, oprinare, reprimare, deportare, nimicire. În consecință, verticala identitară a suportat curenți și fisuri, pe care doar un discurs identitar corect, întocmit și chibzuit promovat le poate înlătura. Doar în acest mod coloana infinitului românesc ar avea șansa să fie restaurată și restabilită în întregime în Republica Moldova. Cunoașterea pe verticală nu trebuie fragmentată – este o axiomă. De aceea insistăm pe necesitatea de reconsiderare integrală a activității culturale și ecleziastice a Mitropolitului Gurie al Basarabiei – cercetător al istoriei Bisericii Ortodoxe, organizator al vieții Bisericii basarabene, colaborator al primelor ziare în limba română din Basarabia, fondator de publicații periodice cu caracter religios, traducător de literatură ecleziastică, alcătuitor de manuale pentru învățământul teologic, inițiator de activități culturale și filantropice. Imaginea de ansamblu a vizibilității și impactului, pe care le-au avut activitățile Mitropolitului Gurie (Grosu), am regăsit-o în paginile publicațiilor periodice din prima jumătate a sec. al XX-lea, cercetate *de visu* în numeroasele centre info-documentare din spațiul românesc. Această parte de evocare a meritelor înaltului ierarh au fost relevate, îndeosebi, la ocaziile de omagiere, de instalare în înalte demnități sau la cele de comemorare.

Rezultatele cercetării

Cercetând opera lui Gurie Grosu prin prisma discursului identitar ne-am propus să oferim posibilități de consolidare a memoriei colective, grav afectate de sistemele autoritare care au dominat circa 200 de ani teritoriul dintre Prut și Nistru. Prin acest studiu, axat pe discursul identitar promovat constant de către ierarhul cărturar, indiferent de circumstanțele neprietenoase acestui demers, propunem mostre de analiză și formate ale platformelor de consens, deduse și elaborate în baza discursului său perpetuat pentru consolidarea reperelor identitare ale românilor din Basarabia, care ar putea fi utile și în contextul geopolitic dificil în care se află actualmente Republica Moldova.

Într-un cadru mai larg, cel al neoreticiei, care ne-a oferit instrumentarul de cercetare și în deplin consens cu demersul nostru științific, trebuie să menționăm că Simpozionul național dedicat celebrării a 130

de ani de la nașterea Mitropolitului Gurie Grosu, în 2007, a avut o semnificație aparte într-un moment în care relațiile dintre cele două mitropolii ortodoxe din Republica Moldova erau serios afectate, iar reducerea drastică a dialogului statului cu autoritățile uneia dintre cele două instituții ecleziastice devenea jenantă nu doar în interior, ci și înafara țării, dosarul fiind depus la CEDO. Simpozionul științific de comemorare a înaltului prelat (pe care îl revendică în continuare ambele mitropolii) a oferit și ocazia unor întâlniri și comunicări între cercetători, profesori de istorie, preoți, studenți ș.a. Considerăm acest eveniment de rezonanță socială o dovadă a funcționării platformelor de consens, pe care se pot regăsi, în anumite condiții, chiar și părțile adverse sau antagoniste. Puntea de spiritualitate comună, oferită și prin evenimentele ulterioare de evocare a personalității Mitropolitului Gurie Grosu², are o conotație dublă – de liant pe verticală, prin restaurarea memoriei colective, și pe orizontală – rolul de liant între cele două instituții ale Ortodoxiei din Republica Moldova și comunitățile enoriașilor din jurul lor.

Personalitatea Mitropolitului Gurie a revenit în atenția cercetătorilor și a publicului larg prin organizarea simpoziunilor științifice naționale în 1998, 2007, 2017, 2022 etc., prin editarea trilogiei „Mitropolitul Gurie Grosu – misiunea de credință și cultură” [19, 20,21], prin publicarea unor studii dedicate activității sale [22, 23, 24, 25], prin redenumirea unei străzi din cartierul Telecentru, prin edificarea unor busturi – primul în 1993 de către consătenii din Nimoreni (Ialoveni), al doilea – în 2017, pe Aleea cărțurilor la Biserica „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” din Chișinău³, prin conferirea numelui „Mitropolitul Gurie Grosu” gimnaziului din satul natal, prin ridicarea Troiței în cinstea Î.P.S. Gurie în orașul Hâncești, prin turnarea documentarului „Gurie. Mitropolitul” [26] ș.a.m.d. Activitățile culturale ale Mitropolitului Gurie au constituit repere identitare sigure pentru revirimentul național a basarabenilor.

Schimbare de mental colectiv – înlocuirea schemelor de mentalitate impuse de regimul imperial sau de cel sovietic, rigide și depășite, dar încă funcționale în Basarabia și după Unirea din 1918, și în perioada post-belică – a durat decenii. Evenimentele dramatice pentru locuitorii teritoriului românesc dintre Prut și Nistru au determinat menținerea acestor modele de mentalitate până la finele secolului al XX-lea, reminiscențele nefiind înlăturate nici azi. Din perspectivă istorică, problema identității basarabene este una dominantă mai bine de două secole, devenind critică mai ales după căderea imperiului sovietic, prin declanșarea războiului de pe Nistru, a conflictului din sudul republicii, prin menținerea, de către forțe externe, a amenințării cu federalizarea Republicii Moldova ș.a.m.d. Conștientizând că toate aceste probleme sunt consecințe ale derutei identitare, permanentizate pe teritoriul Basarabiei prin constrângeri de ordin politic, economic și cultural din afara țării, dar susținute și din interior de forțe ostile discursului identitar românesc, deducem că trebuie să fortificăm eforturile de a-l cunoaște, de a-l promova și a-l consolida.

Prin munca la trilogie și la cel de-al patrulea volum [27] – toate inserând lucrările reeditate, dar și studii și evaluări ale operei ierarhului cărțurar, am reiterat bucuria de a-l readuce acasă pe *Luminătorul de altă dată*, ca să oferim contemporanilor noștri posibilitatea de a-l cunoaște și a-l cinsti, alături de alți înaintași, cărora le datorăm gesturi de recunoștință. Revalorificarea integrală a operei Mitropolitului Gurie al Basarabiei, anii de viață ai căruia acoperă exact perioada care s-a aflat mult timp în conul de umbră al cercetării istorice obiective – prima jumătate a secolului al XX-lea, s-ar putea realiza pe mai multe planuri, adiacente celui ales de noi pentru cercetare: prin introducerea tematicii axate pe opera sa în programele de studii de la instituțiile teologice, de la facultățile de istorie, de la instituțiile pedagogice și la diverse cursuri de la masterat. Cunoașterea fără eclipse a trecutului nostru prin cercetarea și revalorificarea obiectivă a perioadelor insuficient cunoscute și includerea în circuitul informațional a unui inedit material documentar va consolida dimensiunile recuperatorii ale procesului educativ-formativ.

² Evenimente legate de prezentările de carte ale celor trei volume ale trilogiei (Vol. I – 2008; vol. II – 2017; vol. III – 2018), premiera documentarului „Gurie. Mitropolitul” (20.02.2020), comemorările, conferințele, mesele rotunde, lansarea volumului IV „Mitropolitul Gurie și revista „Luminătorul” (15.11. 2022): expoziția foto-documentară „Mitropolitul Gurie – misiunea de credință și cultură” (16 noiembrie, 2023, Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală) și Conferința științifică „Mitropolitul Gurie – conștiința posterității și memoria culturală”, organizată cu ocazia comemorării Mitropolitului Gurie al Basarabiei la 80 de ani de la trecerea în veșnicie (16 noiembrie 1943) ș.a.m.d.

³ A se vedea Anexa 7.

Evenimentele pregătitoare pentru celebrarea, în 2027, a aniversării de 150 de ani de la nașterea Mitropolitului Gurie Grosu, au demarat, considerăm noi, prin susținerea în septembrie 2022 a primei, din întreg spațiul românesc, teze de doctorat, axată pe personalitatea lui Gurie Grosu. S-a întâmplat la Iași, la Facultatea de Teologie a Universității „A. I. Cuza”. Teza doctorandului Lucian Corduneanu „Gurie Grosu, primul mitropolit al Basarabiei revenită la Patria-mamă (1928-1936)” [28] a fost susținută cu succes. Prin editarea primei monografii despre personalitatea ierarhului, tot cu statut de pionierat în cercetarea operei sale, apropiem și mai mult momentul reînălțării pe soclul memoriei colective a vrednicului ierarh. În această ordine de idei, avem și alte oportunități pentru redescoperirea unor noi aspecte ale acestui simbol al trecutului cultural și al demnității naționale a românilor basarabeni – înălțarea unui monument statuar în preajma Catedralei și a fostei Case mitropolitane, editarea în format casetă a celor cinci volume dedicate ierarhului cărturar, emiterea unor timbre poștale comemorative etc.

Revenirea postumă a personalității Mitropolitului Gurie în circuitul valoric românesc este firească în contextul actual al democratizării societății și considerăm că acest proces trebuie dezvoltat și susținut prin cursuri și seminare în programele de studii la licență, masterat, doctorat și nu doar în instituțiile de învățământ teologic. De asemenea, vom opta și pentru alte activități, proxime acestui demers de promovare a operei lui Gurie Grosu: înființarea unor centre de susținere a tinerelor talente pentru oratoria sacră, reeditarea literaturii didactice (actualmente și cercetătoarea Miroslava Metleaeva [29, p. 90], și pictorul și graficianul Lică Sainciuc au venit cu inițiativa reeditării „Abecedarului...” Arhimandritului Gurie); revalorificarea literaturii catehetice, așa cum deja se face în România (amintim că lucrarea sa „Rugăciunile și lămurirea lor”, apărută în anul 1920, a avut trei ediții în ultimii 12 ani la editura „Christiana”, numindu-se „Carte de înțelegere a rugăciunilor de toate zilele și a slujbelor bisericești”⁴; fondarea de noi asociații filantropice, colectarea de fonduri pentru edificarea unui monument statuar al ierarhului basarabean și pentru restaurarea casei surorii sale, monahia Eliconida, de la mănăstirea Răciula, unde se preconizează instalarea unui muzeu al operei Mitropolitului Gurie ș.a.

Concluzii

Vicisitudinile vremurilor au pus bariere care păreau de nedepășit în calea memoriei noastre identitare. Dar procesul de restituiri și recuperări valorice, demarat acum mai bine de trei decenii, ia amploare și capătă consistență. În acest context, opera și activitatea Mitropolitului Gurie este privită și analizată din perspectivă recuperatorie multiaspectuală: istorică, religioasă, lingvistică și sociologică în contextul larg – al istoriei poporului român și în cel restrâns – al istoriei Basarabiei.

Pentru reviriment deplin memoria noastră socială are nevoie de forțe solide. Este importantă focalizarea obiectivului de actualitate evidentă – conectarea interesului de cercetare al instituțiilor publice și al instituțiilor media actuale la specificul discursului identitar – național și confesional al Republicii Moldova, pe problemele semnalate și pe modul în care grupurile etnice și confesionale înțeleg calitatea de cetățean al Republicii Moldova și preferă să se manifeste cultural și identitar sau să semnaleze aspecte de interes public, îndeosebi în contextul sincronizării valorilor general-umane și a regăsirii unor platforme de consens. În baza analizei factologiei mai mult sau mai puțin cunoscute a perioadei și a evaluării lucrărilor ierarhului-cărturar am ajuns la concluzia că opera și activitatea lui sunt reprezentative, elocvente pentru primele decenii ale secolului al XX-lea și devin relevante pentru actualul context social-politic.

Actualitatea unui vast proiect de cercetare se deduce din necesitatea imperioasă a rezolvării problemei jenante deja a derutei identitare a cetățenilor Republicii Moldova. Insidioasă pe o lungă perioadă de timp, readusă în atenția noastră de circa patru decenii, actualmente, contrar intențiilor bune și a eforturilor de durată, ea nu este nici depășită, nici soluționată. Imanența unui discurs identitar consolidat pe o platformă de consens unificatoare și edificatoare este conștientizată în spațiul Republicii Moldova și este semnalată în diverse contexte. Ne-o confirmă și trista constatare a politologului Aurelia Peru-Balan, expusă într-un interviu oferit acum câțiva ani, cu prilejul Zilei Independenței: „Clasa politică națională nu a reușit să construiască în Republica Moldova o *democrație consociațională* (s.n.), care ar oferi o soluție pentru partajarea

⁴ A se vedea Anexa 3.

puterii în societățile multietnice, eterogene cum este și a noastră. Pentru a menține un progres în dezvoltarea statului, avem nevoie de o clasă politică cooperantă, nu de una antagonistă. Antagonismul actorilor politici din țară a condus la o profundă divizare în societate” [30, p. 9]. Tentația de a evalua toate aspectele sociale și implicațiile politice și culturale ale derutei identitare a concetățenilor noștri este resimțită mai acut sub presiunea rigorilor procesului de aderare la Uniunea Europeană. Dacă până la declanșarea conflictului în Ucraina problema era amânată sau marginalizată, actualmente, sub unghiul unui potențial nesolicitat încă suficient, oscilarea browniană a concetățenilor noștri între Est, Vest și neutralitate solicită tot mai mare aflux de forțe de investigare pe varii domenii: istoric, lingvistic, antropologic, sociologic, fenomenologic etc. Bineînțeles, este vorba de un îndelungat proces de meticuloasă investigare, care trebuie să fie asigurat de un solid suport documentar și de logistica iminentă unui atare proiect național. Este necesară elaborarea unui proiect de stat, panoramic pentru toate domeniile de dezvoltare ale Republicii Moldova, pentru configurarea unui discurs identitar, având la temelie o platformă de consens unică, bine stabilită (altădată aceasta se numea „idee națională”), pe care să se dezvolte alte platforme de consens, deja pe domenii aparte.

Referințe:

- VORNICESCU, N. *Mitropolitul Gurie al Basarabiei – osteneli cărturărești*. În: *Literatura și Arta*, 1993, nr. 49, 2 decembrie, p. 7, nr. 50, 9 decembrie, p. 7.
- IORGA, N. *Un protest împotriva intervenției cenzurii în comunicările adresate Miniștrilor*. (Intervenția dlui profesor N. Iorga în Senat). În: *Neamul românesc*, 1936, nr. 50, 9 noiembrie.
- CHIABURU, E. *Câteva considerații pe marginea trilogiei „Mitropolitul Gurie Grosu”*. În: *Revista de Istorie a Moldovei*, nr. 1-2(121-122), ianuarie-iunie 2020, pp. 80-98.
- GROSSU, S. *Mitropolitul Gurie – tabel cronologic*. În: *Mitropolitul Gurie – misiunea de credință și cultură*. Chișinău: Epigraf, 2007.
- ANRM, F. 2119, inv. 3, d. 30, 41, 54, 55...
- История Ново-Нямецкого Свято-Вознесенского монастыря*. 1911. Tipografia eparhială din Chișinău, 160 pagini, cu ilustrații.
- Istoria Mănăstirii Sfintei Înălțări a Domnului Noul-Neamț*. În: GROSSU, S. (coord.). *Mitropolitul Gurie – operă zidită în destin*. Chișinău: Epigraf, 2016, pp. 31-123.
- Mitropolitul Gurie și revista „Luminătorul”*. Chișinău: CEP USM, 2022, 324 p.
- Luminătorul*, 1918, nr. 2, februarie.
- TOMESCU, C. N. p. 877: „Gurie nu obosea, chiar în ultimii săi ani de slujire, să poarte greutatea hirotonisirii de diaconi, preoți și monahi; într-o eparhie atât de mare, uneori hirotoniile se țineau lanț, zi de zi”.
- DANILOV, M. *Școala basarabească: Bucoavna Veche se îmbracă în haina veacului deșteptării*. În: *Datina*. Revistă editată de Centrul Cultural „Teodor T. Burada”, Constanța, nr. 47, martie 2018.
- Înființarea Facultății de Teologie la Chișinău. În: *Luminătorul*, nr. 18, 16 septembrie 1926; *Inaugurarea Facultății de Teologie – Chișinău*, 8 noiembrie 1926. În: *Luminătorul*, nr. 22, 15 noiembrie 1926; *Ioan Peliivan. Cel mai mare eveniment în Basarabia, de la Unire încoace*. În: *România Nouă*, nr. 133 (356), duminică, 7 noiembrie 1926.
- „Luminătorul”, 1926, nr. 22.
- PALADE, Gh. *Integrarea Basarabiei în viața spirituală românească. (1918-1940)*. Studii. Chișinău: Editura Cartdidact, 2010 p.
- „Luminătorul”, 1928, nr. 5.
- PERELMAN, Ch., OLBRECHTS-TYTECA L. *Tratat de argumentare. Noua retorică*. Iași: Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2012.
- TOULMIN, S. *The user Argument*, 1958.
- MIHAI, Gh. *Retorica tradițională și retorici moderne*. București: ALL, 1993. 334 p.
- GROSSU, S. (coord.). *Mitropolitul Gurie: Procesul și apărarea mea*. Chișinău: Epigraf, 2018 400 p.
- GROSSU, S. (coord.). *Mitropolitul Gurie – misiunea de credință și cultură*. Chișinău: Epigraf, 2007, 300 p.
- GROSSU, S. (coord.). *Mitropolitul Gurie – operă zidită în destin*. Chișinău: Epigraf, 2016, 320 p.

22. GROSSU, S. *Valențe identitare în activitatea misionară și culturală a Mitropolitului Gurie*. În: *Mitropolitul Gurie – opera zidită în destinul Basarabiei*, volumul II al tripticului editorial „Mitropolitul Gurie – misiunea de credință și cultură”. Chișinău: Epigraf, 2016, 400 p., pp. 6-10. ISBN 978-9975-125-96-3.
23. GROSSU, S. *Misionarul – revista misiei ortodoxe române*. În: *Catedra și publicațiile sale*. Lucrările Congresului Internațional de Istorie a Presei, ediția a XVI-a, Timișoara, 2023. Volum îngrijit de Ioan David și Viviana Milivoievici. Timișoara: David Press Print, 2023, pp. 369-382. ISBN 978-606-999-202-9.
24. GROSSU, S. *Activitatea misionară și culturală a Mitropolitului Gurie Grosu al Basarabiei. Repere de protejare a valorilor naționale*. În: *Tradiție și continuitate în valorificarea patrimoniului cultural imaterial*. Coord. Gabriela Nidelcu-Pășărin, Elena Iagăr. București: Pro Universitaria, 2021, pp. 39-55. ISBN 978-606-26-1366-2.
25. GROSSU, S. „*Abecedarul moldovenesc*” al Mitropolitului Gurie: *valențe identitare*. În: *Eugen Coșeriu Centenar XVI: Limbă, creativitate, cultură – structuri de rezistență ale ființei umane*. 24-25 septembrie 2021, Universitatea de Stat din Moldova. Chișinău, 2021, 372 p., pp. 248-252. ISBN 978-9975-158-66-4.
26. GROSSU, S., COJOCARU, V. (coord.). *Mitropolitul Gurie și revista „Luminătorul”*. Chișinău: CEP USM, 2022, 324 p.
27. *Gurie Grosu, primul mitropolit al Basarabiei revenită la Patria-mamă (1928-1936)*. Teza doctorandului Lucian Corduneanu. Rezumat al tezei de doctorat. Iași: Universitatea „A.I. Cuza”, 2022, 60 p. Disponibil: <https://www.teologie.uaic.ro/wp-content/uploads/2022/08/Rezumatul-tezei-de-doctorat.pdf>
28. METLEAEVA, M. *Patrimoniul pedagogic al Mitropolitului Gurie Grosu*. În: *Dialogica*, 2020, nr. 1, p. 90.
29. DUMBRĂVEANU, L. *Aurelia Peru-Balan: Știința politică are genul feminin*. În: *MOLDOSCOPIE*, 2018, nr. 4.
30. ARISTOTEL. *Retorica*. Ediție bilingvă. Traducere, notă asupra ediției, studiu introductiv, bibliografie, index nominum și index terminorum de Maria-Cristina Andrieș, note și comentarii de Ștefan-Sebastian Matei. București: Editura Iri, 464 p.
31. GROSSU, S. *Retorica. Note de curs*. Aprobata de Consiliul metodic-științific și editorial al USM. Redactor științific: Constantin Șchiopu, doctor conferențiar. Chișinău: USM, 210 p. ISBN 978-9975-9604-9-6.
32. GROSSU, S. (coord.). *Mitropolitul Gurie – misiunea de credință și cultură*. Chișinău: Epigraf, 2007, 300 p. ISBN 978-9975-903-31-8.
33. GROSSU, S. (coord.). *Mitropolitul Gurie – operă zidită în destin*. Chișinău: Epigraf, 2016, 320 p. ISBN 978-9975-125-96-3.
34. GROSSU, S. (coord.). *Mitropolitul Gurie: Procesul și apărarea mea*. Chișinău: Epigraf, 2018, 400 p. ISBN 978-9975-60-311-9.
35. GROSSU, S., COJOCARU, V. (coord.). *Mitropolitul Gurie și revista „Luminătorul”*. Chișinău: CEP USM, 2022, 324 p. ISBN 978-9975-63-524-0.
36. GUIA, S. *Discursul religios. Structuri și tipuri*. Colecția LOGOS 17. Iași: Editura Universității „A. I. Cuza”, 2014, 478 p. ISBN 978-606-714-069-9.
37. *Marea Unire a românilor de la 1918*. Contribuții bibliografice. Biblioteca Națională a Republicii Moldova. Autor-alcătuitor Maria Sargun; coordonator, redactor științific și introducere: Ion Negrei. Chișinău: Tipografia „Primex-Com”, 2016, 626 p. ISBN 978-9975-3205-7-3.
38. MIHAI, Gh. *Retorica tradițională și retorici moderne*. București: ALL, 1993, 334 p. ISBN 9735712377, 9789735712372.
39. PERELMAN, Ch., OLBRECHTS-TYTECA, L. *Tratat de argumentare. Noua retorică*. Iași: Editura Universității „A. I. Cuza”, 2012, 692 p. ISBN 978-973-703-742-8.
40. ȘOITU, L., TRIF, Episcopul IGNATIE (coord.) *Paradigma creștină a identității*. Iași: Editura Universității „A. I. Cuza”, 2022, 300 p. ISBN 978-606-714-697-4.

Date despre autor:

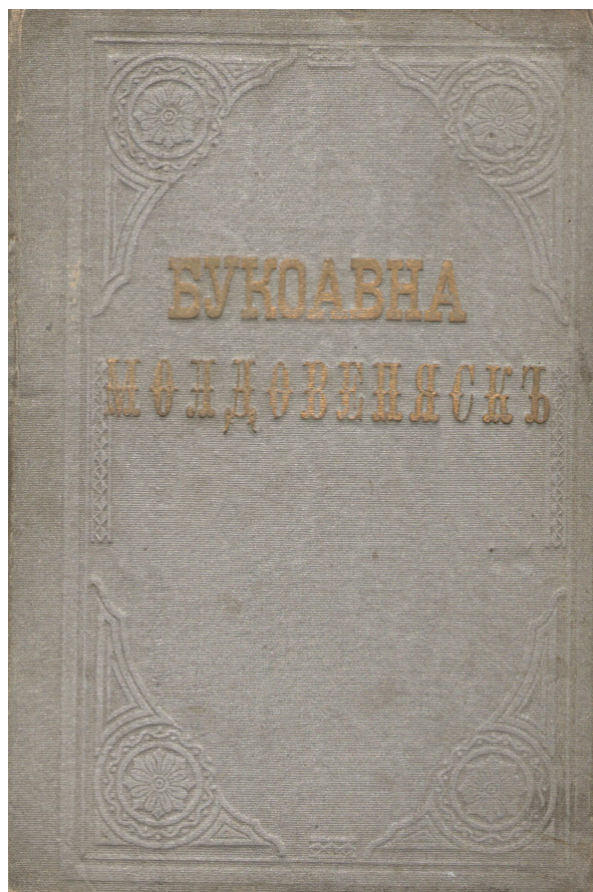
Silvia GROSSU, doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova.

ORCID: 0009-0006-9141-6360

E-mail: sgrossu@mail.com

Prezentat la 26.03.2024

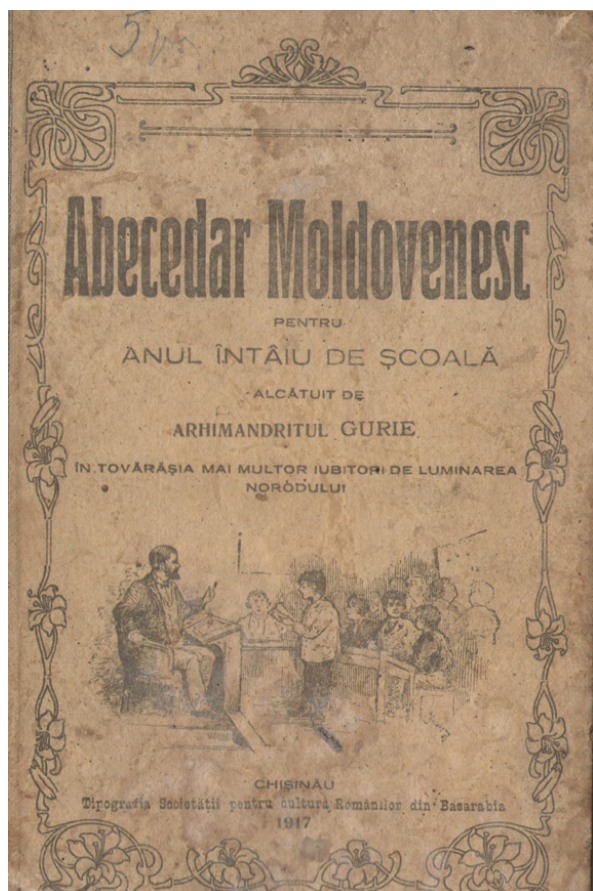

1

3

2

4

**Discursul identitar al Mitropolitului
Gurie al Basarabiei - dimensiuni
recuperatorii**

conf. univ. dr. Silvia GROSSU
Universitatea de Stat din Moldova

Joi, 19 ianuarie, ora 14.00,
Facultatea de Litere, Universitatea „Dunărea de Jos”,
Sala AS 211

5

7

MITROPOLITUL
GURIE

CONȘTIINȚA POSTERITĂȚII
ȘI MEMORIA CULTURALĂ

6

ANEXE

Anexa 1

Coperta primului abecedar (cu grafie chirilică) alcătuit de Ieromonahul Gurie Bucoavna moldovenească. (Chișinău: Tipografia Eparhială, 1909).

Anexa 2

Coperta Abecedarului moldovenesc pentru anul întâiu de școală. Ediția I-a, Chișinău, 1917. Prima carte cu grafie latină cu care a demarat reforma de naționalizare a școlii din Basarabia în octombrie 1917.

Anexa 3

Coperta Cărții de înțelegere a rugăciunilor..., scrisă de Arhiepiscopul Gurie în anul 1920, tipărită în mai multe ediții în perioada interbelică. În varianta adăugită și explicată a fost retipărită de editura Christiana în anul 2004.

Anexa 4

Imaginea copertei de carte Cuvântare rostită la slujba Passii.

Anexa 5

Afișul pentru lecția publică în fața studenților în jurnalism și comunicare de la Facultatea de Litere a Universității „Dunărea de Jos”, Galați, 19 ianuarie, 2023.

Anexa 6

Afiș-invitație pentru Conferința științifică „Mitropolitul Gurie - conștiința posterității și memoria culturală”, organizată cu ocazia comemorării Mitropolitului Gurie al Basarabiei la 80 de ani de la trecerea în veșnicie (16 noiembrie 1943).

Anexa 7

Bustul Mitropolitului Gurie, edificat în anul 2017 pe Aleea cărturarilor din curtea Bisericii „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” din Chișinău.